

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਜਾਚ

ਰਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ*

ਸਦਾਚਾਰਕ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੁਭ ਆਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਸਦਾਚਾਰ ਲਈ ਨੈਤਿਕਤਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਉਹ ਮੁੱਲ ਜਾਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਹੈ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੇਰੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ, ਭਾਵ ਸਦਾਚਾਰ/ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਆਂਤਰਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਸੁਖਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਉਸਾਰਨ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਝੂਠੇ ਇੱਜ਼ਤਮਾਣ, ਝੂਠੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਵਰਗੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਨੈਤਿਕ ਗੁਣਾਂ ਸੇਵਾ, ਸੰਤੋਖ, ਹਲੀਮੀ, ਨਿਮਰਤਾ, ਦਇਆ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਸਚਹੁ ਉਰੇ ਸਭ ਕਉ, ਉਪਰ ਸਚ ਆਚਾਰ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸਾਰੇ ਨੂੰ, ਬਾਹਰੀ ਆਡੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਕੂੜ (ਝੂਠ) ਦੱਸਦੇ ਹਨ।

ਕੂੜ ਰਾਜਾ ਕੂੜ ਪਰਜਾ ਕੂੜ ਸਭ ਸੰਸਾਰ॥

ਕੂੜ ਮੰਡਪ ਕੂੜ ਮਾੜੀ ਕੜ ਬੈਸਣਹਾਰੁ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-468)

ਇਸ ਕੂੜ ਦੇ ਪਾਸਾਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੰਸਾਰਿਕਤਾ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਵਿਚਰਨਾ ਹੀ ਉਤਮ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ 'ਤੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਿਧ-ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੱਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਸਤੋਂ ਨਿਰਾਲਾਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਰਗਾਬੀ ਨਦੀ ਵਿਚ ਡੁਬਕੀ ਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਪਰਾ ਨੂੰ ਜਲ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਧ

* ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਵੁਮੈਨ, ਸੈਕਟਰ-26, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਗੋਸਿਟ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਨਾਥ-ਜੋਗੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਜੋੜ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

ਜਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮ

ਮੁਰਗਾਈ ਨੈਸਾਣੇ॥

ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-938)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਨਾਸ਼ਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਮ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹਨ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖੇਤ ਹੈ ਜੋ ਕੁੱਝ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੀਜਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਫਲ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ:

ਕਪੜੁ ਰੂਪੁ ਸੁਹਾਵਣਾ ਛਡਿ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜਾਵਣਾ॥

ਮੰਦਾ ਚੰਗਾ ਆਪਣਾ ਆਪੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਾਵਣਾ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-470)

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ ਪਵੇ :

ਜਹਾ ਘਾਲੇ ਘਾਲਣਾ ਤੇਵੇਹੋ ਨਾਉ ਪਚਾਰੀਐ

ਐਸੀ ਕਲਾ ਨਾ ਖੇਡੀਐ ਜਿਤੁ ਦਰਗਹ ਗਇਆ ਹਾਰੀਐ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-469)

ਗੁਰੂ ਜੀ 'ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ' ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਤਕ, ਸਰਾਧ, ਜੰਝੂ ਪਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤ ਆਦਿ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਗਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ-ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ:

ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ॥

ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ॥

ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨਾ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ॥

ਧੰਨ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-471)

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਉਮੈਂ ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਮੈਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਆਵਾਗਵਣ ਵਿੱਚ ਭੱਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

1) ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ। (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-466)

2) ਪੜਿਆ ਮੁਰਖੁ ਆਖੀਐ, ਜਿਸ ਲਬੁ ਲੋਭ ਅੰਹਕਾਰ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-140)

ਹਉਮੈ ਦੀ ਨਿਵਰਤੀ ਦੇ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭਗਤੀ, ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਪੈਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਰੋਗ ਵੀ ਅੰਦਰ ਹੈ ਤੇ ਦਾਰੂ ਵੀ। ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਮ-ਰੂਪੀ ਸਿਮਰਨ ਅੰਦਰੋਂ ਦਾਰੂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਹਉਮੈ ਨਾਂ ਦਾ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਕਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਏ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਕੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:

ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਹੈ ਦਾਰੂ ਭੀ ਇਸ ਮਾਹਿ॥

ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਬਦ ਕਮਾਹਿ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-466)

ਜੇਕਰ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਆਦਿ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੁਝ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭ ਕੋ ਬਾਹਰਿ ਹੁਕਮ ਨਾ ਕੋਇ॥

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨਾ ਕੋਇ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-1)

ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਆਚਰਣ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਫਿੱਕਾ ਬੋਲਣ ਨਾਲ ਤਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮਨ ਵੀ ਫਿੱਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

1) ਨਾਨਕ ਫਿਕੈ ਬੋਲਿਐ ਤਨੁ ਮਨੁ ਫਿਕਾ ਹੋਇ॥

ਫਿਕੈ ਫਿਕਾ ਸਦੀਐ ਫਿਕੇ ਫਿਕੀ ਸੋਇ॥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-473)

2) ਨਿਵੈ ਸੁ ਗਉਰਾ ਹੋਇ॥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-470)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਨੂੰ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:

ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀ ਨਾਨਕਾ ਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆ ਤਤੁ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-470)

ਹਉਮੈ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਨਿਮਰਤਾ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆਂ ਚੁਗਲੀ ਵਰਗਾ ਘਟੀਆਂ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਵਰਜਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ,

ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ। (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-755)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਸਭ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਓ ਕਰਕੇ ਤੇ ਭਲਾਈ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਉੱਦਮ ਕਰਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਤੇ ਜੀਵਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਹੈ :

ਪਹਿਰੇ ਪਟੇਬਰ, ਕਰਿ ਅਡੰਬਰ, ਆਪਣਾ ਪਿਤੁ ਮਲੀਐ

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-766)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ ਆਦਿ ਦੇ ਭੇਦਭਾਵ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ-

1) ਸਭੁ ਕੋ ਉਚਾ ਆਖੀਐ ਨੀਚੁ ਨ ਦੀਸੈ ਕੋਇ॥

ਇਕਨੈ ਭਾਂਡੇ ਸਾਜਿਐ ਇਕ ਚਾਨਣੁ ਤਿਹ ਲੋਇ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-62)

2) ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹ ਪੂਛੀਐ ਸਚ ਘਰੁ ਲੇਹੁ ਬਤਾਇ॥

ਸਾ ਜਾਤਿ ਸਾ ਪਤਿ ਹੈ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥

ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁਖ ਕਾਟੀਐ ਨਾਨਕ ਛੂਟਸਿ ਨਾਇ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-1330)

ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟੀਆਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵਾਂ, ਵਿਤਕਰਿਆ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦੀ ਲੋਚਾ ਪੈਂਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਇੱਕ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸਾਂਜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਭੇਦਭਾਵ ਸਮਾਜਿਕ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਰਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਘਟੀਆਂ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਨਾਥਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਬਾਘਣ ਤੱਕ ਕਹਿਆ ਹੈ।

ਬਾਘਨਿ ਜਿੰਦ ਲੈ, ਬਾਘਨਿ ਬਿੰਦ ਲੈ, ਬਾਘਨਿ ਹਮਰੀ ਕਾਇਆ,

ਇਨਿ ਬਾਘਨਿ ਤੈ ਲੋਈ ਖਾਈ, ਬਦਤਿ ਗੋਰਖ ਰਾਇਆ।

(ਬਾਣੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ)

ਤਪ ਅਤੇ ਯੋਗ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦਿਆਂ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਘਟੀਆਂ ਵਿਵਹਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਔਰਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ

ਬੁਲੰਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਿਖਾਇਆ ਕੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਔਰਤ ਜੋ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖਟੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ, ਨਾਲ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਉਂ ?

ਭੰਡਿ ਜੰਮੀਐ ਭੰਡਿ ਨਿੰਮੀਐ ਭੰਡਿ ਮੰਗਣੁ ਵੀਆਹੁ

ਭੰਡਹੁ ਹੋਵੈ ਦੋਸਤੀ ਭੰਡਹੁ ਚਲੈ ਰਾਹੁ॥

ਭੰਡੁ ਮੁਆ ਭੰਡੁ ਭਾਲੀਐ ਭੰਡਿ ਹੋਵੈ ਬੰਧਾਨੁ॥

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ॥

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-473)

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੂੰ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਸੱਚੀ-ਸੱਚੀ ਕਿਰਤ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਹੱਕ ਹਲਾਲ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵੱਲ ਸਮੂਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ :

ਹਕ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ, ਉਸ ਸੁਅਰ ਉਸ ਗਾਇ।

ਗੁਰੁ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-141)

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਰਮ-ਖੰਡ ਵਿਚ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਕਈ ਪੱਖ ਉਘੜਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ :-

1. ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ॥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-4)

2. ਨਾਨਕ ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ। (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-2)

3. ਸਭਿ ਗੁਣ ਤੇਰੇ ਮੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ॥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-4)

4. ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਿਕ

ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ॥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-2)

ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਈ ਮਨੁੱਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਉਸਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:

ਚੰਗਿਆਈਆ ਬੁਰਿਆਈਆ ਵਾਚੈ ਧਰਮ ਹਦੂਰਿ,

ਕਰਮੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕੇ ਨੇੜੈ ਕੇ ਦੂਰਿ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-8)

ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਨੈਤਿਕ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਪਜਦੇ ਹਨ:

ਜਿਨੀ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾਲਿ॥

ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-8)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਸਫਲੀ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਉਹ ਉਜਲੇ ਮੁੱਖ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਜੀਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ 'ਕੂੜਿ ਦੀ ਪਾਲਿ' ਢਾਹ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੱਚ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਉੱਪਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੇਵ ਕੀਤੀ ਸੰਤੋਖੀਏ

ਜਿਨੀ ਸਚ ਸਚੁ ਧਿਆਇਆ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-466)

ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਵਾ ਕੇ ਹੀ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸੇਵਾ ਕਰੇ

ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ਮਾਨੁ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-474)

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਬੜਾ ਉੱਚਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤੋਖੀ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਣੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਤੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਛੇਤੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਇਆ ਦਾ ਗੁਣ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਦਇਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:

ਦਇਆ ਜਾਣ ਜੀਅ ਕੀ

ਕਿਛੁ ਪੁੰਨੁ ਦਾਨੁ ਕਰੇਇ।

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-468)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਲਗਭਗ 24 ਵਰ੍ਹੇ ਦੇਸ਼-ਦੇਸ਼ਾਤਰਾਂ ਦਾ ਰਟਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਰ ਧਰਮ, ਫਿਰਕੇ, ਜਾਤੀ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਉਪਰੰਤ ਆਪਣੇ ਲਈ ਮੌਲਿਕ, ਨਿੱਗਰ, ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਤੇ ਉਪਯੋਗੀ ਮਾਰਗ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਨੁਭਵ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸੱਜਰੀ ਤੇ ਹਲਚਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਅੱਜ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਉਨੀ ਹੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਪੱਖ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ

ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਨਾ ਕੀਤੇ ਹੋਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਜੋ ਸਾਡੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਮੁੱਚੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿਸੇ ਇਕ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਫਿਰਕੇ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੀ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤੰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਹਵਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ:

ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤ॥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-8)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਦਾਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਸੀ ਕਿ ਸਦਾਚਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਚੇ ਉੱਠੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼, ਕੌਮ ਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਨੈਤਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਵਤੀਰਾ ਅਪਣਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚਲਾ ਪਾੜਾ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚਲੇ ਪਾੜੇ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ :

ਗੱਲੀ ਅਸੀ ਚੰਗੀਆ

ਆਚਾਰੀ ਬੁਰੀਆਹ

ਮਨਹੁ ਕੁਸੁਧਾ ਕਾਲੀਆ ਬਾਹਰਿ ਚਿਟਵੀਆਹ

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ-85)

ਆਉ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿਹਾਰਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਈਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚਲਾ ਪਾੜਾ ਖਤਮ ਹੋ ਸਕੇ।